

UUTISIA JA TIEDOTETTAVAA - JULKAISU-ASIAA
SIHTEERIT TUTUIKSI - RETKIÄ JA TAPAHTUMIA

UHANALAISTEN LAJIEN SUOJELUTYÖSSÄ TOIMIVAN ASIAANTUNTIJAVERKOSTON UUTISKIRJE

LENNINSIIPPI

TALVI
2009

TÄSSÄ NUMEROSSA

Uhanalaisuusarviointi etenee

Sihteerit tutuiksi: Ulla-Maija Liukko
nilviäis- ja nisäkästyöryhmistä

Ensimmäinen perinteinen
kovakuoriaisralli

Uhanalaisia hämähäkkejä
kartoitetaan ensi kesänä

Sienityöryhmä Luostolla

Runsaasti uusia julkaisuja

1

2

3

4

5

6

7

8

9

10

11

12

13

14

15

16

Kuva: Terhi Rytteri

SYKE

• TOIMITTAJAN TERVEHDYS •

Kuva: Terhi Rytteri

Elämän tarkoituksen pohdimista harrastaa aika-ajoin myös Lenninsiiven vaatimaton toimituskunta. Monenlaisten joutavuuksien alituisen pätkäilyn ja sitä vääjäämättä seuraavan turhautumisen sijaan kannattaa välillä tehdä jotakin hyödyllistä ja näkyvää. Ja keväällä siihen on mainio tilaisuus:

Tervetuloa ruusutalkoisiin

Hangon Furuvikiin lauantaina 16. toukokuuta noin klo 11 alkaen!

Furuvikin luonnonsuojelualueen (<http://www.ymparisto.fi/default.asp?contentid=295654&lan=FI>) kurtturuusun valtaamaa hiekkarantaa raivattiin koneellisesti joulukuussa 2008. Hiekkaan jäi vielä runsain mitoin ruusun juurakoita, joita kiskotaan hiekasta talkoovoimin. Hangon kaupunki järjestää paikalle jonkin verran työvälineitä, mutta varmuuden vuoksi kannattaa ottaa mukaan ainakin omat, piikinkestävät hanskat.

Ota matkaan myös evästä, lapset, naapurit ja ystävät – työtä riittää!

Peruskartoilla ranta kulkee nimellä Stenudden. Lähimmältä tieltä on kävelystä puolisen kilometriä ja Neljän Tuulen tuvan parkkipaikalta noin 700-800 m itään. Kimppakyytejä suositellaan.

Tavataan talkoissa!

t. Terhi

p. 0400-148692, terhi.ryttari@ymparisto.fi

• AJANKOHTAISTA • AJANKOHTAISTA •

1

2

3

4

5

6

7

8

9

10

11

12

13

14

15

16

Itämeren suojelukomissio HELCOM aloitti Itämeren altaan eliölajiston uhanalaisuusarvioinnin

Työn tarkoituksena on tuottaa kattavat lajiluettelot ja IUCN:n kriteerejä noudattavat uhanalaisuusarviot seuraaville eliöryhmille: makroskooppiset levät ja putkilokasvit, selkärangattomat pohjaeläimet, vesilinnut, kalat (myös vaelluskalat) ja nahkiaiset sekä merinisäkkäät. Hankkeen aikana päivitetään myös vedenalaisten luontotyyppien ja luontotyyppiyhdistelmien uhanalaisuusarviot. Viisivuotisen työn on tarkoitus valmistua vuonna 2012. Työtä vetää Tytti Kontula, joka tulee varmasti olemaan yhteydessä myös kansallisen uhanalaisuusarviointimme eliötyöryhmiin.

Lisää aiheesta: http://www.helcom.fi/projects/on_going/en_GB/RedLists/

Rakkolevän uhanalaisuus arvioidaan HELCOMin työn yhteydessä. Korvameduusan elämäntapaan kuuluu pohjaan kiinnittyvä polyypinvaihe, mutta vielä ei ole varmaa tullaanko lajia arvioimaan. Kuva: Terhi Rytteri.

PUTTE-haku käynnissä

Ohjeet Puutteellisesti tunnettujen ja uhanalaisten metsälajien tutkimusohjelman toisen kauden rahoituksen hakemiseen 16.3.2009 mennessä:

www.ymparisto.fi/putte

• AJANKOHTAISTA • AJANKOHTAISTA •

• AJANKOHTAISTA • AJANKOHTAISTA •

ILPO MANNERKOSKI

Uhanalaisuusarviointi

etenee kovaa vauhtia

Lajien uhanalaisuuden arviointi eliötyöryhmissä on täydessä vauhdissa ja kirivaihe lähestyy. Perusdokumentointi ja lähemmin tarkasteltavien lajien alustava valinta on tehty aikataulun mukaisesti vuoden 2008 aikana. Nyt on käynnissä jatkotyö kriteerien parissa ja uhanalaisuusluokkien lopullinen hiominen. Työryhmien pitäisi saada tämä vaihe valmiiksi ja luettelot ohjausryhmä LAUHAN tarkastukseen lokakuun loppuun mennessä. Punaisen kirjan julkaiseminen vuoden 2010 aikana edellyttää, että kaikki lajiluettelot ovat tarkastettuja ja hyväksyttyjä vuoden 2009 loppuun mennessä.

Vuoden 2008 aikana ohjausryhmä järjesti maaliskuussa uhanalaisuuden arviointiohjeiden soveltamisesta työpajan. Siinä käytiin läpi ongelmallisia ja tulkinnanvaraisia tapauksia, ja pyrittiin löytämään yhtenäinen linja kriteerien tulkinnalle ja käytölle eri eliöryhmiä arvioitaessa. Painopisteenä oli luokkien DD (puutteellisesti tunnetut), NE (arvioimatta jätetyt) ja NA (arviointiin soveltumattomat) tulkinta ja lajien sijoittaminen niihin. Keskustelua käytiin myös arvioinnin toteuttamismahdollisuuksista ja -tavoista hyvin heikosti tunnetuissa eliöryhmissä, joita ei aikaisemmin ole arvioitu. Työpajaan osallistui noin 30 osanottajaa, joiden valmistelemien erinomaisten esimerkkien pohjalta keskusteltiin vilkkaasti. Lokakuun eliötyöryhmäseminaarissa uhanalaisuuden arviointi oli aamupäivän teemana. Kaikki työryhmät esittivät katsauksen arviointityön etenemisestä.

LAUHAassa on vuoden 2008 aikana vielä tarkennettu arviointiohjeita mm. Tanskassa huhtikuussa pidetyn pohjoismaisen kokouksen sekä kesällä ilmestyneiden IUCN:n uusimpien sovellusohjeiden ja Ruotsin uusien arviointiohjeiden perusteella. Lisäksi suunniteltiin tarkastus- ja hyväksymismenettelyä ja valmisteltiin punaisen kirjan sisällysluetteloa. Tämä vuonna LAUHAN työ painottuu luetteloiden tarkastamiseen ja hyväksymiseen sekä punaisen kirjan valmisteluun. Merkittävän osan kirjasta muodostavat tietenkin uhanalaisten lajien luettelot ja niihin liittyvät työryhmien laatimat eliöryhmäkohtaiset esittelyt.

Ohjausryhmä järjestää tänäkin vuonna yksipäiväisen arviointityöpajan. Se pidetään SYKEssä keskiviikkona 1.4.2009. Siinä keskustellaan mm. kriteerien soveltamisesta työryhmien esiin tuomien kysymysten ja ensimmäisten luetteloiden tarkastuksen kokemusten perusteella. Aiheina ovat myös erityisesti suojeltavien lajien valinta ja muut ajankohtaiset asiat. Viimevuotiseen tapaan osanotto joudutaan rajoittamaan tilan vuoksi noin 30:n, siis keskimäärin kaksi edustajaa kustakin työryhmästä. Eliötyöryhmäseminaari järjestetään syksyllä, tarkkaa ajankohtaa ei vielä ole päätetty.

Valtavasta työmäärästä ja rajallisista resursseista huolimatta arviointi työryhmissä etenee aikataulun mukaisesti. Työskentelytavat eri työryhmissä vaihtelevat, toiset panostavat enemmän yhteisiin kokouksiin, toiset sähköpostitse tapahtuvaan kommentointiin. Valmistaa tulee joka tapauksessa. Ensimmäiset luettelot (sudenkorennot, koskikorennot ja vesiperhoset), yhteensä noin 300 tarkasteltua lajia, saatiin vesihyönteisryhmältä LAUHAN alustavaan tarkastukseen jo tammikuun 2009 kokoukseen. Maaliskuussa tarkastettavaksi on luvassa huomattavasti suurempi lajimäärä. Useita muitakin eliöryhmiä on luvattu toimittaa LAUHAN arvioitaviksi jo ennen kesää. Syksystä on silti varmasti tulossa aika kiireinen, koska monien isojen eliöryhmien luettelot valmistuvat varmasti vasta silloin. Jos eliötyöryhmien pahin kiire toivottavasti jo rupeaa hellittämäänkin, jatkuu luetteloiden tarkastaminen ja hyväksyminen LAUHAassa tiiviinä joulukuuhun asti.

WWW • VERKOSSA • WWW • VERKOSSA • WWW

"Uhanalaisuuden arviointi 2010" -verkkosivut osoitteessa
www.ymparisto.fi > Luonnonsuojelu > Lajien suojelu >
Uhanalaiset lajit > Uhanalaisuusarviointi 2010
(suora linkki: <http://www.ymparisto.fi/default.asp?node=21686&lan=fi>)

• AJANKOHTAISTA • AJANKOHTAISTA •

Miten luonnonsuojelun tuottavuutta parannetaan?

Osana valtionhallinnon tuottavuusohjelmaa on mietitty myös eliölajien suojelun tuottavuutta. Asiaa pohtinut työryhmä (LAJI) antaa joulukuussa 2008 julkaistussa loppuraportissaan ehdotuksia eliölajien suojelun painopisteistä ja tehtävien priorisoinnista. Ryhmä pitää tuottavuuden kannalta tärkeimpänä tehtävänä yhteiskäyttöisen lajitietojärjestelmän kehittämistä. Tietojärjestelmä poistaisi päällekkäistä työtä hallinnossa sekä edistäisi hallinnon ja harrastajien välistä tiedonkulkua. Harrastaja-asiantuntijat tuottavat merkittävän osan lajien havaintotiedoista.

LAJI-ryhmän mukaan toinen tärkeä tuottavuutta edistävä tehtävä on lajien tarvitsemien suojelutoimien valtakunnallinen ja alueellinen priorisointi. Se toteutettaisiin eliöryhmäkohtaisten suojelukoordinaattoreiden ja asiantuntijatyöryhmien avustuksella. Kolmas tuottavuuden parantamisen kannalta keskeinen tehtävä on tehostaa suojelualueiden ulkopuolisten lajiesiintymien suojelua.

Linkki tiedotteeseen ja loppuraporttiin:

<http://www.ymparisto.fi/default.asp?contentid=307323&lan=FI>

Vieraslajistrategiat valmisteilla sekä Suomeen että EU:n alueelle

Maa- ja metsätalousministeriö on aloittanut kansallisen vieraslajistrategian valmistelun yhdessä ympäristöministeriön ja liikenne- ja viestintäministeriön kanssa. Työn tavoitteena on tunnistaa haitalliset vieraslajit, löytää keinoja vieraslajien aiheuttamien riskien ja haittojen estämiseksi sekä löytää tiedon aukkopaikat. Strategian on tarkoitus olla valmis vuoden 2010 loppuun mennessä.

Nettisivut ja 15.10.2008 pidetyn aloitusseminaarin esitelmät löytyvät verkosta: <http://www.mmm.fi/fi/index/etusivu/ymparisto/luonnonmonimuotoisuus/vieraslajit.html>

Myös EU valmistelee vieraslajistrategiaa. Taustamateriaalia ja valmisteludokumentteja on saatavilla osin myös suomeksi:

http://ec.europa.eu/environment/nature/invasivealien/index_en.htm

1

2

3

4

5

6

7

8

9

10

11

12

13

14

15

16

Hangon Furuvikin rantaa syksyllä 2008 ennen raivausta ja sen jälkeen helmikuussa 2009. Hiekkaan jääneitä ruusun juurakoita poistetaan talkoissa 16. toukokuuta. Kuvat: Terhi Ryttyäri ja Leena Eerola.

SIHTEERIT TUTUIKSI • SIHTEERIT TUTUIKSI

Eläiöryhmien sihteerisittelystä on tällä kertaa vuorossa

Ulla-Maija Liukko tuttujen kesken Lilla

(Suomen ympäristökeskus)

nilviäis- ja nisäkästyöryhmistä

Malakologian tieteenhaaraa edustava nilviäistyöryhmä perustettiin vuonna 2003. Pienen ryhmän puheenjohtajana toimii Ilmari Valovirta eli Immu Luonnontieteellisestä keskusmuseosta. Muut jäsenet ovat Hannu Ormio Metsähallituksesta ja Anne Koivunen Helsingin yliopistosta. Ryhmän tutkimusavustajana museolla auttaa välillä Anu Hjelt. Tärkein tehtävämme on ollut saada keskusmuseon runsaat näytteet ja kokoelmat käyttökelpoiseen muotoon. Työ on ollut pitkälti niin sanottua "tuubien sorttaamista" – eli tuhansiin näytenputkiloihin kerättyjen näytteiden lajittelua, määrittämistä ja tietojen tallentamista sähköiseen muotoon. Iso urakka on ollut myös ns. harmaan kirjallisuuden läpikäyminen: erilaisista kartoituksista ja selvityksistä löytyy runsain mitoin nilviäishavaintoja. Uhanalaisten lajien havainnot pitäisi saada vielä Hertta-tietojärjestelmäänkin.

Paljonko nilviäisiä on ja miten hyvin ne tunnetaan?

Maanilviäislajeja on Suomessa noin 90 ja vesissä elää 50–60 lajia. Maanilviäisiä kattavammin tuntevia asiantuntijoita on sen sijaan vain kymmenkunta. Lajiston ja nimistön puolesta ajantasaista lajiluetteloa meillä ei ole, sellainen pitäisi saada jossakin vaiheessa aikaiseksi. Määrittyskirjakin puuttuu, mikä hidastaa uusien harrastajien saamista nilviäisten pariin. Tunnistamisen kannalta hankalimpia nilviäisryhmiä ovat etanat ja piensimpukat. Vähän harmillinen asia on, että muun muassa ympäristöhallinto kerää vuosittain suuren määrän pohjaeläinnäytteitä, mutta näitä meidän molluskejamme ei näytteistä ole juurikaan määritetty. Tässä olisi ilmeinen kehittämissarve. Näinkin laajan aineiston pohjalta olisi helppo tuottaa vaikka atlaskarttoja.

Löysitte retkellänne Suomelle uuden lajin – kerro lisää!

Yritämme tosiaan museotyöskentelyn lisäksi tehdä vuosittain kevät- ja/tai syysretken maastoon. Kevään 2006 retki suuntautui Hollolan Tiirismaalle. Retkellä jaamme yleensä tehtävät niin, että yksi keskittyy kirjallisiin töihin, yksi seuloa karikenäytteitä ja loput lähtevät kaivelemaan maastoa. Siinä sitten kariketta tonkiessani löysin oudon näköisen, kookkaan sikarikotilon. Näytin

Lilla etsii nilviäisiä pähkinälehdossa Inkoossa. Kuva: Marja Pylvänäinen.

kotiloa Immulle, joka innostui että tästä voisi saada jo jäätelön (se on meillä tapana, jos joku löytää jotain vähän hienompaa)! Museolla laji varmistui virolaisen vertailunäytteen avulla isosulkukotiloksi (*Macrogastra ventricosa*), joka todella oli Suomelle uusi laji. Karikenäytteistä yksilöitä löytyi sitten vielä lisää. Vuonna 2007 Anne löysi Metsähallituksen kartoituksissa lounaisrannikolta vielä toisen uuden lajin, soukkasulkukotilon (*Ruthenia filograna*), joka on myös todella kaunis pintainen kotilo.

Miten nilviäisten uhanalaisuuden arviointi sujuu?

Kävimme viime vuonna lajit alustavasti läpi: varmuudella elinvoimaiset lajit saatiin nimettyä, samoin arviointiin kuulumattomat vieraslajit. Jäljelle jäi 30–40 potentiaalisesti uhanalaista lajia tarkemmin arvioitavaksi. IUCN:n kriteerien käyttäminen on nilviäisten kohdalla kyllä hankalaa. Populaatiotietoja ei juurikaan ole saati sitten seurantoja, joiden avulla voisi arvioida eri lajien kantojen kehitystä. Toivottavasti saamme kuitenkin parannusta aikaan viimekertaiseen arviointiin verrattuna.

Mitä suuri yleisö tietää nilviäisistä?**Saatteko paljon kansalaisten yhteydenottoja?**

Puutarhoissa mellastava lehtokotilo taitaa olla eniten intohimoja herättänyt laji, joskin sen olemassaoloon ollaan jo alistuttu ja itse kukin koettaa pärjätä niiden kanssa omalla tavallaan. Ukkoetana herättää komean ulkonäkönsä

ansioista huomiota ja moni haluaa tietää sen nimen. Vieraslaji espanjansiruetana sai huomiota etenkin median lanseeraaman tappajaetana -nimen myötä. Sitä koskevat kyselyt vähenivät, kun Immu teki lajista omat nettisivut. Jokihelmisimpukka eli raakku kiinnostaa toki myös edelleen ja pieni pelko on, että joku niitä vielä haluaisi helmenpyyntimielessä pyydystää.

Miten innostuit juuri nilviäisistä?

Viehätyin nilviäisiin biologian opintojen alkuvaiheessa Immun kurssilla. Mikä sen hienompaa kuin päästä rauhalliseen metsään ja maata siellä hiljaa kariketta sormeillen – keskittyessä aika pysähtyy ja huolet häipyvät! Ajattelin myös, että esimerkiksi lintujen tuntijoita on maa pullollaan, mutta nilviäisiä vain harva tuntee. Omaa lajintuntemusta ja osaamista on vielä vahvistettava. Keräänkin omaa vertailukokoelmaa lajinmäärityksen helpottamiseksi.

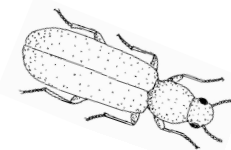
Pieni tietoisuus vielä vuonna 2008 kokoon kutsutusta nisäkäsrühmästä:

Nisäkäsrühmä poikkeaa vähän muista eliöryhmistä. Viime vuonna ympäristöministeriö pyysi Suomen nisäkästieteellistä seuraa kokoamaan työryhmän, joka tekisi nisäkkäiden uhanalaisuuden arvioinnin. Puheenjohtajana on Heikki Henttonen Metlasta, jäseninä Kaarina Kauhala ja Ilpo Kojola Riistantutkimuslaitokselta, Ilpo Hanski ja Eeva-Maria Kyheröinen Luonnontieteellisestä keskusmuseosta sekä Ulla-Maija Liukko. Arvioitavia nisäkkäitä on noin 70. Tarkempaan pohdintaan karsiutui parikymmentä lajia, muut ovat elinvoimaisia tai vieraslajeja. Useista lajeista on todella hyvät tiedot, hankalin ryhmä tulee olemaan lepakot.

Suomelle vuonna 2006 uutena lajina löytynyt isosulkukotilo (*Macrogastra ventricosa*). Kuva: Ilmari Valovirta.

JUHA SALOKANNEL, ESKO HYVÄRINEN & PETRI MARTIKAINEN

Ensimmäinen perinteinen kovakuoriaisralli

Historian ensimmäinen kovakuoriaisralli järjestettiin Kauhavalla pidetyn kovakuoriaisseminaarin yhteydessä 16.8.2008. Idea rallista sai alkunsa siitä, että seudun lajisto tunnetaan erittäin huonosti ja tavallisenkin lajiston kartoitus oli paikallaan. Toisaalta alueelta oli tiedossa hyvin vähän erityisiä luontokohteita, joten yksi kokonainen päivä oli hyvin käytettävissä ”umpimähkäiseen”, mutta innokkaaseen maastotyöhön tavanomaisissa ympäristöissä.

Ralliin osallistui kahdeksan henkilöä, jotka jaettiin kolmeen joukkueeseen (lisäksi kaksi henkilöä osallistui samana päivänä ns. varjoralliin muualla Suomessa). Kukin rallijoukkue sai arvalla valitun kunnan (Kauhava, Korttesjärvi tai Alahärmä) toiminta-alueekseen. Säännöt olivat karkeasti sellaiset, että yhdeksän tunnin kuluessa koetettiin löytää mahdollisimman monta kovakuoriaislajia, mutta myös mm. uhanalaiset lajit ja harvinaisimman lajin löytäminen huomioitiin tuloslaskennassa. Mahdolliset seulomalla kerätyt näytteet tuli käsitellä puoleen yöhön mennessä. Määrittämissä näytteille sovittiin vuoden 2008 loppuun saakka, jolloin myös tietojen tuli olla toimitettuna talletettavaksi kovakuoriaistyöryhmän havaintotietokantaan.

Kolme valittua kuntaa olivat etukäteen ajateltuna luonnonolosuhteiltaan kovin vaatimattomia. Alueen perinnebiotoopitkin vaikuttivat ennakkotietojen perusteella keuhkoilta. Kauhavalta oli sentään tiedossa jonkinlainen vanha metsä (Lummukka) ja kunta oli näistä kolmesta laajin sekä vaikutti monipuolisimmalta. Korttesjärven mahdolliseksi vähäiseksi eduksi arveltiin muutama pieni järvi, joten erilaisia rantabiotooppeja voisi löytyä helposti. Alahärmälle ei kukaan keksinyt mitään vahvuutta etukäteen.

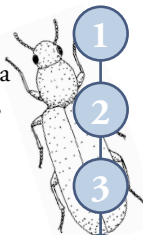
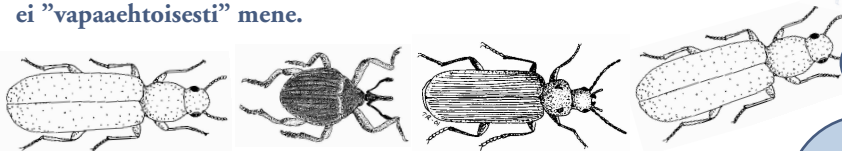
Kelin suhteen oli onnea ja sateeton päivä mahdollisti monipuolisen keruutoiminnan. Kaikkien keruumenetelmien ollessa sallittuja suosituimmiksi nousivat homeisten heinien, kostean sammalen ja karikkeen seulominen, kenttä- ja vesihaavin heiluttaminen, mätien sienten ja risukasojen karistelu, erilaisten rantojen pienimuotoinen tulvittaminen sekä maata pitkin vilistävien yksilöiden poimiminen. Monipuolisilla biotoopeilla vieraileminen oli

luonnollisesti kannattavaa, mutta autolla ajeluun ei kannattanut paljoa aikaa haaskata. Mikään joukkue ei myöskään joutanut virittelemään pyydyksiä, sillä aktiivikeräily katsottiin lyhyen ajan vuoksi huomattavasti kannattavammaksi.

Ryhmä Korttesjärvi (Seppo Karjalainen, Pertti Rassi, Juha Siitonen) otti muista selvän niskalenkin onnistuttuaan löytämään kaikkiaan 363 kovakuoriaislajia, ryhmä Kauhavan (Veli-Matti Munkala, Mikko Pentinsaari, Juha Salokannel) lukema oli 244 ja ryhmä Alahärmän (Esko Hyvärinen, Jaakko Mattila) 207 lajia. Kaikkiaan joukkueet löysivät yhden päivän aikana yhteensä 529 kovakuoriaislajia. Havaintotietokantaan kertyi uusia kymppiruutuhavaintoja pitkälti toista tuhatta. Korttesjärven joukkue vei uusien maakuntahavaintojen määrässä voiton 47 maakunnalle uudella lajilla ja kolmen joukkueen yhteissaldo oli 65 uutta lajia Keski-Pohjanmaalle. Lisäksi toiset 65 lajia olivat sellaisia, joita ei maakunnasta ole kirjattu vuoden 1960 jälkeen. Kaksihenkisenä jo alkuasetelmissa alakynteen jäänyt Alahärmän joukkue oli pienimmästä lajimäärästä huolimatta panostanut laatuun, sillä joukkue vastasi rallin ainoasta uhanalaislöydystä. Ryhmä löysi vaarantuneeksi (VU) luokitellun kirjoripesukeltajan (*Hydroglyphus hamulatus*) alahärmäläisestä hiekkakuoppalammesta. Kirjoripesukeltaja oli ilmeisesti myös kaikkein harvinaisin lajilöytö, joskin monia muitakin mielenkiintoisia ja odottamattomia lajeja löytyi useita.

Keski-Pohjanmaan junasta jääneiden järjestämä varjorallikin tuotti mukavasti lisätietoa. Yhden hengen ryhmät Juvalla (Petri Martikainen, 195 lajia) ja Pyhäselässä (Pekka Turunen, 67 lajia) täydensivät paikallisia kuoriaistyhjiöitä rallin hengessä.

Kovakuoriaisralli onnistui selvästi yli odotusten. Vaikka aineiston preparointi ja määrittäminen vaativat kovan työn jälkikäteen, varmisti leikkimielinen kilpailuhenki sen, että aineisto koluttiin kaikkia yleisiäkin lajeja myöten huolella läpi. Lisäksi täytyy todeta, että ralliin osallistuminen oli kerta kaikkiaan hauskaa! Positiivisten kokemusten myötä rallista päätettiin muodostaa toistuva tapahtuma, jonka avulla voidaan tehokkaasti jatkossakin kartuttaa myös sellaisten seutujen lajistotietoa, minne kukaan ei ”vapaachtoisesti” mene.

NICLAS FRITZEN

Uhanalaisia hämähäkkejä kartoitetaan ensi kesänä

Rämeristihämähäkillä on takaruumin selkäpuolella tunnusomainen tammenlehtenmuotoinen kuvio ja alapuolella vaalea keskijuova. Kuva: Niclas Fritzen.

Rämeristihämähäkki (*Aculepeira ceropegia*) on silmiinpistävän kookas laji ja Suomen ristihämähäkkilajeista ehkä harvinaisin. Ennen vuotta 2006 Helsingin ja Turun eläinmuseoiden kokoelmiin on nykyisen Suomen alueelta kerätty kymmenkunta nuorta yksilöä ja kaksi aikuista naarasta. Aikuisia koiraita ei oltu kerätty lainkaan. Näistä vain kaksi on löydetty vuoden 1950 jälkeen (1961 ja 1976). Näiden lisäksi yksi havainto on vuodelta 1983 mutta tämä yksilö ei ilmeisesti ole tallessa. Rämeristihämähäkkiä on Suomessa pidetty kaakkoisena lajina. Laji on vuoden 2000 uhanalaisuusarvioinnissa luokiteltu erittäin uhanalaiseksi (EN). Luonnonsuojeluasetuksessa se on määritelty erityisesti suojeltavaksi lajiksi. Tämän Suomessa pääasiassa rämeillä elävän lajin vähenemisen syynä on pidetty Etelä-Suomen laajamittaisia soiden ojituksia.

Vuonna 2006 löysin sattumalta aikuisen naarasyksilön pieneltä rämelaikulta Kemnimaalta. Määrittäminen ei ollut maastossa varma, koska Pohjoismaissa elää toinen pohjoinen, huonosti tunnettu, samannäköinen lähisukulainen (*Aculepeira lapponica*). Kesäkuussa 2007 kartoitin Lapin ympäristökeskukselle edellisen vuoden löytöpaikan lähisoita, ja edelliskesän lisäksi löytyi vain yksi uusi esiintymä.

Kesäkuussa 2008 tuli tietooni kolme uutta löytöpaikkaa. Matkalla hämähäkkityöryhmän retkelle Ilomantsiin kävin Pihtiputaan Konnunsuolla tarkistamassa löytöpaikan, jossa Jukka Salmela oli kuvannut yksilön pari päivää aikaisemmin tutkiessaan vaaksiaisia. Sateesta en pystynyt löytämään lisää yksilöitä, eikä suotyyppi vaikuttanut kovin tyypilliseltä rämeristihämähäkillä. Lähistöllä oli kuitenkin rämeristihämähäkillä erinomaisia puoliavoimia

Pyntti verkkonsa ulkopuolelle rämeristihämähäkki rakentaa lajille tunnusomaisen kulhomaisen piilopaikan jossa se odottaa saaliita. Kuva: Niclas Fritzen.

Suppilohämähäkki on helppo sekä havaita että tunnistaa kookkaana (20–50 cm) suppilomaisen verkkonsa ansiosta. Se rakentaa verkkonsa matalaan kasvillisuuteen mm. kedoilla, etelärinteillä ja hakkuuaukeilla. Kuva: Niclas Fritzen.

1

2

3

4

5

6

7

8

9

10

11

12

13

14

15

16

rahkarämeitä. Juuri ennen hämähäkkityöryhmän paluumatkaa Ilomantsista käväisimme eräällä Metsähallituksen suolla ottamassa karikenäytteitä Ritva Penttisen punkkitutkimuksia varten. Siellä Timo Pajunen sai haaviin nuoren rämeristihämähäkin. Kohta löytyi muutama aikuinenkin. Paluumatkalla Vaasaan pysähtyessäni pienellä rämeellä Alajärvellä löysin neljä aikuista naarasyksilöä. Tällä hetkellä on siis tiedossa viisi tuoretta löytöpaikkaa, joista ainakin kolme vaikuttaa olevan elinvoimaisia esiintymiä.

Ensi kesäksi on suunnitteilla rämeristihämähäkkikartoituksia Pohjois-Karjalaan (Metsähallitus) ja Alajärvelle (Länsi-Suomen ympäristökeskus). Laji on melko helppo kartoittaa sen ympyräverkkoja ja varsinkin lajille tyypillisiä, seitistä tehtyjä kulhomaisia piilopaikkoja etsimällä. Tuoreiden kotimaisten havaintojen perusteella rämeristihämähäkki vaikuttaa viihtyvän puoliavoimilla tai lähes avoimilla (kanerva- ja vaivaiskoivu-) rahkarämeillä, jos varpukasvillisuus on tarpeeksi korkea. Ulkomailla (Ruotsissakin) se viihtyy myös niityillä, ruderaattimailla ja puutarhoissa.

Ensi kesäksi Uudenmaan ympäristökeskus ja hämähäkkityöryhmä suunnittelevat myös suppilohämähäkin (*Agelena labyrinthica*) kartoituksia. Suppilohämähäkki ehti olla kadonnut Suomesta lähes viisikymmentä vuotta ja on viime uhanalaisuusarvioinnissa luokiteltu hävinneeksi (RE). Luonnonsuojeluasetuksessa se on erityisesti suojeltava. Ahvenanmaalla ensimmäiset suppilohämähäkin löydöt tehtiin jo vuonna 1839. Vielä 1930-luvun lopussa laji esiintyi Föglössä ja Lemlannissa. Hailuodosta löydettiin nuori yksilö vuonna 1947. Viimeinen löytö, Manner-Suomen ainoa, oli Hankoniemeltä vuodelta 1955. Etsinnöistä huolimatta lajia ei oltu löydetty uudestaan kunnes kävimme Helsingin yliopiston ekologian kenttäkurssilla Tvärminnessä vuonna 2000. Kolme vuotta myöhemmin Kata Valosaari ilmoitti löytäneensä suppilomaisia verkkoja Lemlannin ja Föglön täpläverkkoperhosketoilta. Käytyäni näillä totesin suppilohämähäkin esiintyvän jälleen myös Ahvenanmaalla.

Vuonna 2004 tein laajahkon suppilohämähäkkiselvityksen Tvärminnessä ja Ahvenanmaalla. Ahvenanmaalla kartoitin 111 habitatti-laikkuu, joista 21 osoittautui suppilohämähäkin asuttamiksi. Joillakin kedoilla suppilohämähäkki oli hyvin runsaslukuinen. Eräältä alle puolen hehtaarin kokoiselta kedolta laskin 579 suppiloverkkoa! Ahvenanmaalla laji esiintyi lähinnä kedoilla ja paahteisilla pientareilla. Tvärminnessä sillä oli elinvoimaisimmat esiintymät hakkuuaukeilla, mutta muutama myös niityillä ja puoliavoimilla varpuisilla dyynillä. Tällä kartoittamastani 54 laikusta 30 oli asuttuja. Terhi Rytteri löysi suppilohämähäkin

Suurikokoinen (9–13 mm) harmaanruskea suppilohämähäkki on yleensä piilossa suppilon pohjalla, mutta tulee joskus poseeraamaan. Kuva: Pekka Bader.

vuonna 2006 Örön nummilta, ja vielä viime kesänä Antti Below raportoi uusista esiintymistä Hankoniemeltä.

Suppilohämähäkin häviämisen syyksi on arveltu karjanpidossa tapahtuneita muutoksia, jotka ovat johtaneet elinympäristöjen umpeenkasvuun. Ilmastonmuutoksella ja paikallisilla sääolosuhteilla voi kuitenkin olla suuri vaikutus lämpöä suosivaan ja nopeasti kasvavaan lajiin, joka elää levinneisyysalueensa pohjoisrajalla. Tällä hetkellä ei kuitenkaan ole hyvää kuvaa siitä, onko suppilohämähäkki edelleen leviämässä vai taantumassa ja välittömien hoitotoimenpiteiden tarpeessa. Suurin osa kartoittamistani asutuista elinympäristöistä Tvärminnessä olivat jo vuonna 2004 hyvää vauhtia kasvamassa umpeen. Tämän takia lajin seuranta nyt viiden vuoden jälkeen on hyvin tärkeää.

Jos itse törmäät rämeristihämähäkkiin tai suppilohämähäkkiin ensi kesänä, ota mahdollisimman tarkat koordinaatit ja valokuva otuksesta tai sen verkosta, ja ilmoita mielellään havainnostasi minulle: niclas.fritzen@ymparisto.fi, 040-8469962. Kiitos!

1

2

3

4

5

6

7

8

9

10

11

12

13

14

15

16

• TYÖRYHMÄ KUULUMISIA •

REIMA LEINONEN

Pistiäistyöryhmän kuulumisia

Vuonna 2008 työryhmään kuului 12 henkeä. Työryhmä työskenteli kahdessa jaoksessa, jotka olivat myrkkypistiäis/sahapistiäisjaos ja kätköpistiäisjaos. Mukana työryhmässä on ollut myös muutamia "ulkojäseniä". Vuoden 2008 toiminnan pääpainona oli erityisesti suojeltavien pistiäisten esiintymien tarkistukset ja uhanalaisuusarvioinnin pohjatyo. Työryhmä kokoontui kaksi kertaa Helsingissä ja kesäretkemme suuntautui Someron ympäristöön. Lisäksi olimme mukana jo perinteeksi muodostuneessa Suomen Perhostutkijain Seuran hyönteisviikonlopputapahtumassa, joka tällä kertaa järjestettiin UKK-Instituutissa Tampereella.

Kesällä 2008 kävimme läpi seitsemän uhanalaisen tai erityisesti suojeltavan lajin esiintymää.

Kätköpistiäisistä on kerätty levinneisyystietoja ja sahapistiäisistä on laadittu määrittyskaavoja. Työryhmä on perustanut Turun yliopistoon heidän koneilleen yhteistyössä pistiäistietokannat, johon on kerätty kaikki työryhmällä olleet pistiäishavainnot uhanalaisarvioinnin pohjaksi.

Kesä 2008 oli sateinen ja kimalaiskuningattaria oli alkukesästä selvästi normaalia vähemmän suurimmassa osassa maata. Nuo vähäiset kuningattaret saivat kuitenkin aikaan kohtalaiset työläispolvet, joten on odotettavissa, että kannat toipuisivat seuraavina vuosina.

Tulevana kesänä seuraamme kimalaisten kantoja. Nyt on työryhmällämme viimeinen puristus uuden uhanalaisarvioinnin kimpussa. Useimmissa pistiäisryhmissä työryhmällä on sen verran tietoa, että voimme arvioida niiden uhanalaisuutta.

Loppukesästä kimalaistyöläisiä tavattiin mm. pihtakuusilla elävien kirvojen "lypsäjinä". Kuva on otettu Kajaaniassa. Kuva: Reima Leinonen.

• TYÖRYHMÄ KUULUMISIA •

REIMA LEINONEN

Perhostensuojelutoimikunnan
kuulumisia

Vuonna 2008 työryhmään kuului 9 jäsentä. Työryhmä on kokoontunut neljä kertaa Helsingissä. Lisäksi olimme mukana jo perinteeksi muodostuneessa Suomen Perhostutkijain Seuran hyönteisviikonlopputapahtumassa, joka tällä kertaa järjestettiin Helsingin Vuosaaressa.

Uhanalainen dyynisulkanen (*Merrifieldia tridactyla*) elää ajuruoholla. Sateisena kesänä 2008 sitä havaittiin niukemmin. Kuva. Reima Leinonen.

Kesän aikana olemme tehneet
seuraavat selvitykset:

- Kiiltokulakoi (*Chionodes violaceus*) Hailuodossa, Rokualla ja Utsjoella
- Paahdeväkaskoi (*Sophronia humerella*) Tohmajärvellä
- Kirjo-olkikoi (*Brachmia dimidiella*) Liperissä
- Sauramomykeröko (*Metzneria santolinella*) Lappeenrannassa ja Luumäellä
- Sauramoviirukoi (*Isoprichtis anthemidella*) Lappeenrannassa
- Maitekiiltokääriäinen (*Cydia succedana*) Santahaminassa
- Kaakonlasiisiipi (*Synanthedon mesiaeformis*) Ruissalossa

Perhosten suojelutoimikunta on jatkanut uuden uhanalaistarkastelun tekemistä. Lajit on perusdokumentoitu ja menneillään on luokitusten kommentointivaihe Suomen Perhostutkijain Seuran jäsenistöltä. "Virtalan tietokantaan" on syötetty lukuisia isompia havaintoaineistoja, jotka auttavat kootun havaintotiedon perusteella n. 2 550 perhoslajin uhanalaisuuden arvioimista sisältäen noin 700-800 tarkemmin tarkasteltavaa lajia. Mukana ovat myös päiväperhos- ja yöperhosseurantojen massiiviset yli 15 vuoden aineistot, joita käytetään apuna yleisempien lajien kantojen muutoksien arvioinnissa.

Sienityöryhmä JARKKO KORHONEN
retkeili Luostolla 25.-29.8.2008

Ympäristöministeriön rahoittama sienityöryhmä kokoontuu vähintään viisi kertaa vuodessa uhanalaisiin sieniin liittyvien töiden merkeissä kokoustaen ja retkeillen. Ryhmään kuuluu 11 jäsentä. Ryhmän puheenjohtajana toimii Tampereen kaupungin ympäristösihteeri Lasse Kosonen ja asiantuntijasihteerinä Tea von Bonsdorff-Salminen.

Elo-syyskuun taitteessa ryhmä retkeilee viikon ajan jossakin Suomen 21 eliömaakunnassa. Kohde valitaan sen mukaan, mistä päin maataamme näyttäisi olevan niukasti museoituja sieninäytteitä. Paikan valinnassa on pyritty huomioidaan koko maa valitsemalla retkikohteeksi maakuntia ympäri Suomen. Vuonna 2008 kohteeksi valittiin Sompion Lapin eliömaakunta ja tukikohdaksi Sodankylässä sijaitseva Luosto.

"Lapissa kaikki kukkii nopeasti, maa, ruoho, ohra, vaivaiskoivutkin." Näitä Eino Leinon sanoja mukaillen Lapin kiivain sienisesonkikin on aikainen ja lyhyt, useimmille sieniharrastajille tutumpaa syys-lokakuuta varhemmin. Elokuun viimeisen viikon retki osuikin perin sopivaan ajankohtaan. Jo Rovaniemen junan ikkunasta saattoi bongata ratapenkkojen tattipaljoutta.

Kuva 1. Ryhmäkuva retkeilijäistä. Vasemmalta oikealle: Tea von Bonsdorff, Ernest ja Valerie Emmet, kirjoittaja, Hilleka Lahti, Maarit Kaukonen, Mauri Lahti, Veli Haikonen, Unto Söderholm, Päivi Paalamo, Esteri Ohenoja ja Lahtien tuttavapariskunta Pelkosennieltä. Kuvasta puuttuvat Seppo Huhtinen, Jukka Vauras, Juhani Ruotsalainen, Ville Kälviäinen ja Tero Taipale. Kuva Mauri Lahti.

Sienityöryhmän retkeilyille on tavattu kutsua mukaan useita ryhmän ulkopuolisia sieniammatilaisia ja -harrastajia. Tänä vuonna retkelle osallistui kuvan 1 joukkio. On hyödyllistä, että mukana on eri sieniryhmiin erikoistuneita kokeneita jääriä sekä nuorempia asiasta palavasti innostuneita, jossa ominaisuudessa allekirjoittanutkin mukaan kutsuttiin. Useampi silmäpari huomaa aina enemmän, ja nuorempi kaarti oppii konkareilta kuin itsestään kenttätöskentelyn sienten parissa. Lähtö reissulle tiesi allekirjoittaneelle kuitenkin oppirahoina viikon palkatonta virkavapaata biologian opettajan toimesta, mutta harrastukset maksavat. Sienityöryhmän kutsumille jäsenille ei ole luonnollisesti palkkaa tai kilometrikorvauksia tarjolla, vaan mahdollisuus majoittua ja retkeillä muiden mukana. Osallistujia myös kehoitetaan kauniisti keräämään sieninäytteitä museon kokoelmiin ja luettelomaan näytteet määrittysten kera.

Seikkailu alkaa

Tukikohtamme oli tilava kelomökki Luostolla. Tukikohdaksi valittavan rakennuksen piti olla suuri, koska sinne oli mahdollista majoittumaan kaikki retkeläiset sekä saada työpöydät mikroskoopeille näytteiden määrittystä varten. Sienikuivurit veivät yhden huoneen ja asettivat vaatimuksia sulakkeille. Ryhmän huoltotiloiksi tarvittiin keittiö ja sauna.

Maanantai-iltana 25.8. Luostolle saavuttuamme totesimme mökin erittäin asianmukaiseksi ja kävimme taloksi. Kesän turistik olivat kaikonneet ja ruskaturistik olivat vielä tulematta. Paikalla vallitsi käsin kosketeltava rauha. Isosta ikkunasta väikkyi Luosto-tunturin kuvajainen Ahvenlammen tummassa pinnassa.

Ensimmäinen ilta sujui tavaroita purkaessa, kuulumisia vaihtaessa ja matkalla kerättyjen sienten määrittämisessä sekä näytteiden teossa (kuva 2). Väkeä saapui ympäri Suomen ja muualtakin pitkin iltaa ja yötä. Kaukaisimmat vieraat, hiippoihin erikoistunut Emmettien pariskunta, saapuivat aina Skotlannista asti!

Kuva 2. Jukka Vauras määrittää päivän sienikeräyksiään. Kuva Mauri Lahti.

Kuva 3. Isolimalakki (*Limacella guttata*). Kuva Jarkko Korhonen.

Lähdekorpeen ja letolle

Suurin osa Suomen luonnonsuojelualuepinta-alasta on Lapissa. Näin ollen Metsähallituksen edustaja Pertti Ikonen tuli tiistaamuna ennen maastoon lähtöä kertomaan Pyhä-Luoston kansallispuistosta. Sienilajiston tiedot rajoittuvat lähinnä ruokasieniin, josta niistäkin on mielenkiintoisia löytöjä. Alueella esiintyy monien ruokasienten pohjoisimpia löytöjä, mainittakoon mm. suppilovahvero (*Cantharellus tubaeformis*) ja lampaankääpä (*Albatrellus ovinus*). Kansallispuistossa tunturin rinteillä on vielä jäljellä kirveenkoskemattomia metsiä. Toinen paikalla ollut metsähallituslainen oli Päivi Paalamo, jota on kiittäminen monista järjestelyistä paikan päällä ja kuljetuksista.

Tiistain retki suuntautui Kätkävaaralle. Jätimme autot pihapiiriin Aihkimänniköön ja olimme jo Savukosken kunnan puolella. Itse kohteeseen, Kätkävaaran luonnonsuojelualueelle, piti tarpoa varsin vetisen leton halki. Lettosuolta ei löytynyt mainittavaa sienilajistoa. Kätkävaaran rinteet olivat pääosin mäntyä kasvavaa kuivaa kangasta, mutta hienoimmat paikat olivat kalkkipitoisia, lähteisiä ja tiheäpintoisia lehtokorpeja. Lajiston ilotulitus alkoi heti saavuttuamme suojelualueelle, jolta ei ollut aiempaa sienilajistotietoa.

Mainitsemisen arvoinen, lähteisillä paikoilla runsaana kasvava saniainen oli vaarantunut (VU) myyränporras (*Diplazium sibiricum*), jonka kasvustot olivat paikoin niin tiiviitä, että lehtiä oli käänneltävä nähdäkseen pohjakerrokseen. Sienilajistosta ensimmäinen riemunhuutoja nostattava laji oli harvinainen kalkinvaatija isolimalakki (*Limacella guttata*) (kuva 3), jonka itiöemät olivat todellakin isoja, lähes ruokalautasen kokoisia. Muutaman metrin päästä löytyi kauniita itiöemiä saman suvun hieman yleisemmästä lajista ruskolimalakista (*Limacella glioderma*). Lapissa etelää yleisempänä kasvava pieni kalkinsuosija valkonapalakki (*Gerronema prescottii*) oli minulle uusi ja eksoottinen laji, kuten myös iso vyöhykelakkinen pohjanrousku (*Lactarius subcircellatus*).

Lounastauon jälkeen löytyi toinen mielenkiintoinen kasvilaji, metsänemä (*Epipogium aphyllum*), ja vielä näin myöhäisenä aikana kukassa, ehkä kylmästä kesästä johtuen. Metsänemän kukkivia versoja alkoiinkin löytyä useita, yhteensä kolmatta kymmenettä. Samasta paikasta löytyi harvinaisehko siroukonsieni (*Lepiota felina*). Tämän lajin kohdalla sopii todeta, että pieni on kaunista. Autoille palatessa Veli Haikonen esitteli sompasammallöytöään. Samalla poronkakalla kasvoi toistensa lomassa kaksi lajia sompasammalia (*Splachnum*).

Illalla kävellessäni kylän raittia huomasin levähdysalueella hiekkaisella pientareella marjapuuronpunaisia pieniä maljoja. Kotelosieniin erikoistunut Turun kasvimuseon hoitaja Seppo Huhtinen määrittä sienen uhanalaiseksi hehkumaljakkaaksi (*Rhodotarzetta rosea*) (kuva 4). Tämä oli tiettävästi ensimmäinen kerta, kun laji löytyi Suomesta muualta kuin aarnimetsien palopaikoilta. Hehkumaljakas on aikaisemmin löytynyt Suomesta vain muutaman kerran.

Pyhä-Luoston kansallispuisto

Keskiviikon 27.8. tihkusateen harmaana aamuna suuntasimme kohti Pyhä-tunturia. Tavoitteenamme oli retkeillä Pyhä-Luoston kansallispuistoon, joskin vajaa 150 km² laajuiseen puistoon tutustuminen jäi yhden käynnin merkeissä varsin pintapuoliseksi. Lähdimme Pyhäntunturin juurelta kohti Oravalampea. Retkueemme jakautui kahtia, puolet porukasta lähti lintutornille ja loput jatkoivat Oravalammelle. Rakkaisessa harvassa männikössä luikertelevalla polulla kompuroidessa alkoi jo tulla uskonpuute, mutta perillä odottikin paratiisi. Oravalammen laskupuron ympärillä oli erittäin rehevä notko, jossa kasvoi jyrkää kuusikkoa. Suurikokoisten isoalvejuurten (*Dryopteris expansa*) alta ja kivien koloista alkoi löytyä massoittain pieniä aarteita: sieneksi epätodellisen karamellinpunaisia adonishiippoja (*Mycena adonis*) (kuva 5), ja oranssihiippoja (*M. oregonensis*), harvinaisia lajeja molemmat. Niin ikään paikalla kasvoi oransseja

Kuva 4. Hehkumaljakas (*Rhodotarzetta rosea*). Kuva Jarkko Korhonen.

Kuva 5. Adonishiippo (*Mycena adonis*). Kuva Jarkko Korhonen.

lapinrouskuja (*Lactarius lapponicus*) sekä notkon runsaalla lahoppuustolla erilaisia kääväkkeitä. Oravalampi itsessäänkin oli henkeäsalpaavan kaunis. Jyrkät rakkarinteet ja kalliot viettivät kristallinkirkaaseen veteen. Oravalammen laavun takaa löytyi ehkäpä Suomen pohjoisin (tieto tarkastamatta) suppilovahveroesiintymä.

Paluumatkalla päätimme jättää tylsähkön rakkamännikön ja laskeutua alas rehevään puronvarsinotkoon. Puro soljui kivien, sammal- ja saramättäiden sekä kaatuneiden lahorunkojen lomassa. Lähdin puron yli katsomaan, oliko puron ylle kaatuneen tukkipuujäreän kuusen rungolla sieniä. Runko ei tarjonnut mainittavia löytöjä toisin kuin askelmana toimineen vanhan kannon onkalo puron töyräällä. Onkalon reunalla osin veden alla kasvoi muutaman kymmenen itiöemän ryhmä pieniä ruskealakkisia sieniä, joiden heltat olivat valkoiset ja melko tiheät. Jalka oli violetin sävyinen. Valokuvasin sienet ja poimin muutaman lakin Tea von Bondsdorffille määritettäväksi. Se oli kuin olikin uhanalaisen (EN) tuhatheltan (*Baeospora myriadophylla*) uusi esiintymä, mitä varovaisesti ounastelinkin valokuvatessani lajia (kuva 6)! Luoston seudulta tunnetaan pari muuta tuhathelttaesiintymää, joista toisesta löytyi samalla viikolla lajin itiöemiä. Tuhatheltan levinneisyys on pohjoispainotteinen ja se on sukulaistaan yleistä käpysientä (*B. myosura*) rutkasti harvinaisempi.

Suvannon kylässä

Torstaina 28.8. aurinko helli syksyn sateessa ryvettyneitä sienestäjiä. Karulla mäntykankaalla Kitisen varrella sijaitsevan kylän koulumuseon piha oli täynnä sieniä. Kymmeniä itiöemiä kalvasnuijakkaita (*Clavaria argillacea*) (kuva 7), vanhalla nuotiopohjalla kuplamörskyä (*Rhizina undulata*) ja paljon muuta pientä mielenkiintoista sientä, mm. useita seitikkilajeja (*Cortinarius* spp.) ja risakaslajeja (*Inocybe* spp.). Koulun pihalta ei olisi millään hennonnut lähteä, mutta matkan oli jatkuttava seuraavaan kohteeseen – yhteen tuhatheltan tunnettuun kasvupaikkaan. Matkalla sinne pysähdyimme Suvannon kylän laidalla hetkeksi. Kas kummaa, Unto Söderholm löysi pellon reunasta nurmikosta pieniä ruskeita sieniä, jotka Ilkka Kytövuori tunnisti vain muutaman kerran aiemmin Suomesta löydettyksi vyöruosteheltaksi (*Naucoria zonata*).

Tuhathelttaa ei tulvan vallassa olevalta ja umpeen kasvaneelta kasvupaikaltaan löytynyt, joten jatkoimme pian Kitisen kalkkipitoiselle jokitörmälle. Vaikeakulkuisesta maastosta löytyi mm. keltatuhkelo (*Bovista dryina*) ja kaunis oranssilakkinen pohjannahikas (*Marasmius siccus*).

Kuva 6. Tuhatheltta (*Baeospora myriadophylla*). Kuva Jarkko Korhonen.

Kuva 7. Kalvasnuijakas (*Clavaria argillacea*). Kuva Jarkko Korhonen.

Kotimatalla poikkesimme vielä Akanvaaran letolle tai oikeastaan mäntyvaltaiselle puoliavoimelle lettorämeelle, jossa näimme valtaisan tikankonttikasvustot (*Cypripedium calceolus*) ja paljon letolle tyypillisiä ruskosammallajeja. Letto muuttui jokea kohti laskeutuessaan lettokorveksi, josta sienii alkoi löytyä. Runsaasti risakaslajeja, rouskuja, mm. lähteisten paikkojen valkokarvarouskua (*Lactarius scoticus*) ynnä muuta mielenkiintoista.

Viimeisen illan puhteeksi päätimme Unto Söderholmin kanssa kivuta muutaman kilometrin päässä olevan Luosto-tunturin huipulle. Tunturin laelta ilta-auringon kultaamat maisemat olivat mahtavat (kuva 8). Samalla teimme reissun korkeimman keräyksen, noin 500 m merenpinnan yläpuolella kasvaneesta nokilakista (*Myxomphalia maura*).

Kamat kasaan ja menoksi

Perjantai 29.8. oli lähtöpäivä. Puoleen päivän mennessä mökki oli luovutettava pois ja oli lähdettävä ajamaan. Matkatavarat olivat lisääntyneet kevyellä mutta tilaa vievällä kassillisella kuivattuja, etiketöintiä ja museointia odottavia sieninäytteitä. Sain ”oppiäidiltäni” Esteri Ohenojalta kyydin Ouluun asti, höystettynä luonnollisesti muutamalla lyhyellä sienestyspysähdyksellä. Ajomatkan aikana ehdimme kerrata reissun huippuhetkiä ja käänteitä.

Sienityöryhmän retkille on ollut aina mukava ottaa osaa, kun mahdollisuus on järjestynyt. Retkeily lisää omia lajintuntemustaitoja ja antaa valmiuksia jatkaa vakavampaa sieniharrastusta vapaa-ajalla. Toivottavasti rahoitus sienityöryhmän retkille järjestyy jatkossakin, jotta tällaiset retket jatkuvat.

Kuva 8. Näkymä Pyhäntunturille Luoston rinteeltä. Kuva Jarkko Korhonen.

• JULKAISUASIAA • JULKAISUASIAA •

Carl-Adam & Eeva Hægström Ålands flora

Hægströmin pariskunnan neljäkymmenen vuoden kokemus Ahvenanmaan luonnosta on päättynyt pitkällisen uurastuksen jälkeen komeaksi kasvikirjaksi. Ahvenanmaan kasviossa esitellään kaikkiaan noin 1250 putkilokasvilajia. Alkuperäisten kasvien lisäksi esitellään myös joukko uudempia tulokkaita ja monia viljelykasveja. Jo hävinneetkin painolastikasvit ovat mukana. Kirjassa on 850 levinneisyyskarttaa. Kasvin ulkoasun kuvauksen lisäksi teksteissä mainitaan lajin elinympäristöt ja luonnehditaan sen yleisyys tai harvinaisuus Ahvenanmaalla, muualla Suomessa ja Pohjolassa. Tunnistamisen tukena on 900 Eevan tekemää piirrosta ja joukko valokuvia. Kirjassa on myös katsaus Ahvenanmaan kasvillisuuteen, luontotyypeihin, luonnonsuojeluun ja kasviston tutkimuksen historiaan. Ulkoasun on suunnitellut Håkan Skogsjö, joka on myös ottanut suuren osan kirjan erinomaisista kasvikuviista. Hakemisto löytyy sekä suomeksi, ruotsiksi että tieteellisten nimien perusteella. Kustantaja SkogsjöMedia. 436 sivua. Ahvenanmaan kävijät voivat ostaa kirjan suoraan kustantajalta (Pensionatsvägen 7, AX-22100 Maarianhamina). Akateeminen kirjakauppa myy kirjaa 62 eurolla. Boken är naturligtvis skriven på svenska!

Sanna Laaka-Lindberg, Susanna Anttila & Kimmo Syrjänen (toim.)

Suomen uhanalaiset sammalet

Kirjanteko Suomen uhanalaisista sammalista pantiin alulle loppuvuonna 2002, nyt suurtyö on vihdoin saatu päätökseen ja kirja tulee painosta maaliskuussa 2009. Sammalasiantuntijoiden yhteistyönä kirjoittama Suomen uhanalaiset sammalet esittelee 136 uhanalaista ja 24 maastamme hävinnyttä sammallajia. Kirjassa kuvataan miten nämä lajit voi tunnistaa ja erottaa lähilajeistaan, lisäksi on tietoa niiden elinympäristöistä, levinneisyydestä, lisääntymisbiologiasta ja kannankehityksestä. Myös sammallajien uhanalaisuuden syitä ja suojelutarvetta on tarkasteltu. Jokaisesta uhanalaisesta tai

• JULKAISUASIAA • JULKAISUASIAA •

hävinnestä sammallajista on värikuva ja levinneisyyskartta. Näin perusteellisia lajiesittelyjä ei Suomessa esiintyvistä sammalista ole aiemmin ollut saatavilla. Kirjan liitteenä on luettelo kaikista Suomen 884 sammallajeista uhanalaisuusluokkineen ja levinneisyystietoineen.

347-sivuinen kirja soveltuu käsikirjaksi ympäristöalan ammattilaisille, metsäluonnon asiantuntijoille ja luontokartoittajille sekä tietolähteeksi luonnosta ja lajiston monimuotoisuudesta kiinnostuneille luonnontutkijoille ja harrastajille. Harmillisesti kirjaprosessi oli niin pitkä, että lajien uhanalaisuusluokitus on jo lähiaikoina muuttumassa. Joka tapauksessa kirja sisältää paljon ajatonta tietoa maamme uhanalaisista sammalista. Valmistuttuaan kirjaa on saatavissa Editasta 40 € hintaan.

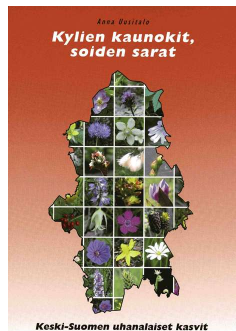
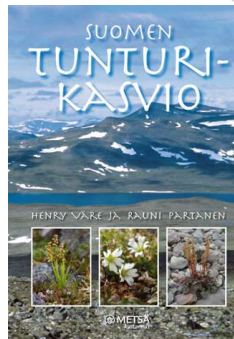
Henry Väre ja Rauni Partanen
Suomen tunturikasvio

Suomen tunturikasvio on ensimmäinen kattava kotimainen maasto-opas tunturikasveistamme. Esiteltäviä lajeja ja alalajeja on lähes 400. Niistä 120 esiintyy ensisijaisesti paljakalla. Kasveista esitellään tuntomerkit, kukkimisaika, levinneisyys Suomessa ja elinympäristöt. Esiintymien yläraja mainitaan, havainnollisimmat tuntomerkit on kursivoitu. Kuvia on yli 400. Johdannossa esitellään Suomen tunturiluontoa. Kirja on sidottu maastokelpoisiin kansiin. Metsäkustannuksen kustantaman oppaan hinta on noin 42 euroa ja se tulee painosta huhtikuussa.

Anna Uusitalo

Kylien kaunokit, soiden sarat

Keski-Suomen uhanalaiset kasvit on saatu yksiin kansiin kuvien ja karttojen kera. Kirjassa käsitellään 116 Keski-Suomen maakunnassa kasvavaa valtakunnallisesti, alueellisesti tai maakunnallisesti uhanalaista kasvilajia. Kirjan saama EU-tuki mahdollisti niin suuren painoksen, että sitä voitiin jakaa myös alueen kouluihin – hienoa!

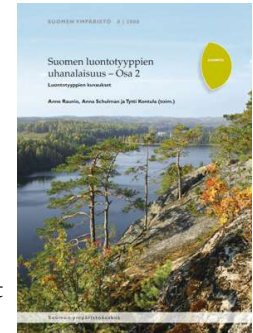
• JULKAISUASIAA • JULKAISUASIAA •

Anne Raunio, Anna Schulman ja Tytti Kontula (toim.)

Suomen luontotyyppien uhanalaisuus

Ensimmäisen kerran maassamme tehdyt luontotyyppien uhanalaisuusarvioinnin tulokset julkistettiin kesällä 2008. Laajan asiantuntijaryhmän työssä luotiin luontotyyppien arvioinnin kriteerit ja perusteet sekä luokiteltiin ja kuvattiin kaikkiaan 381 suomalaisen luonnon luontotyyppiä.

Monikiloinen painettu versio on jo vähissä (tiedustelu Editakirjakauppa), mutta kätevää CD-versiota voi ostaa 20 € hintaan SYKen neuvonnan kautta: neuvonta.syke@ymparisto.fi

Eija Kemppainen ja Heikki Eeronheimo
Putkilokasvien suojelun edistäminen - Aluekohtaisten suojelutoimien priorisointineuvottelut ja lajien nykytilan tarkastelu.

SYKE raportteja 34/2008

<http://www.ymparisto.fi/default.asp?contentid=305664&lan=fi>

WWW • VERKOSSA • WWW • VERKOSSA • WWW

Tarttuiko onkeesi piikkihai?

Suomen kalastosta on tarjolla monenlaista tietoa Riistan- ja kalantutkimuslaitoksen tutkija Lauri Urhon nettisivuilla

http://www.rktl.fi/yhteystiedot/henkilosto/henkiloesittelyt/lauri_urho.html

Sieltä löytyy mm. elokuussa 2008 päivitetty luettelo Suomessa tavatuista kalalajeista:

http://www.rktl.fi/www/uploads/pdf/suomen_kalat_15_05082008.pdf

sekä Lauri Urhon ja Hannu Lehtosen julkaisu **Kalalajit Suomessa** (Riista- ja kalatalous. Selvityksiä, nro 1, 2008 36 s.), jossa kerrotaan tiivistetysti Suomen kalastossa tapahtuneista muutoksista, minkälainen on nykyinen kalastomme ja esitetään arvioita myös odotettavissa olevista muutoksista:

<http://www.rktl.fi/julkaisut/j/420.html>

Tiulenkala (*Ammodytes* sp.) on merialueillamme elävä ja lisääntyvä kala, joka harvemmin jää pyydyksiin. Tämän yksilön pyydysti merimetsoemo poikaselleen. Poikaselta ohitse menneen oksennuksen otti talteen Pekka Rusanen. Määrittelyn varmisti Lauri Urho. Kuva: Terhi Rytteri.

Photo: Lauri Urho

Pikkutiulenkalaja virkeämmässä kunnossa. Kuva: Lauri Urho.

WWW • VERKOSSA • WWW • VERKOSSA • WWW

Sieniseura juhlisti merkkipäiväänsä uusilla nettisivuilla

60 vuotta täyttänyt Suomen sieniseura julkaisi uudet nettisivunsa www.funga.fi viime syksynä. Ajankohtaista –palstalta löytyy mm. mielenkiintoinen juttu keltavalmuskan syötävyydestä ja mitä havaintoja seurasi, kun lajin mahdollista myrkyllisyyttä ryhdyttiin tutkimaan. Alustava välitulos on: kohtuus kaikessa, mahdollisesti myös herkkutattien syönnissä!

Eläinlajien nimikääntäjä

Baltic Animal Translator (BAT) avattu netissä: www.pedc.se/bat

Sivustolla saa käännöksen noin 600:lle lintu-, nisäkä-, hyönteis-, kala-, matelija-, sammakko- ja kotieläinlajille suomeksi, ruotsiksi, englanniksi, latinaksi, viroksi, latviaksi, liettuaaksi, venäjäksi, puolaksi, saksaksi, tanskaksi ja norjaksi. Monesta eläinlajista saa käännöksen lisäksi myös kuvan. Ennen aloittamista kannattaa painaa sivun oikean yläkulman info-painiketta ja lukea ohjeet (toimenpide helpotti kovasti liian vikkelsäormisen Lenninsiiven toimittajan käännösyhtäyksiä).

Kelpaako hemuli nisäkkään nimeksi?

Nisäkäsnimistötoimikunta antoi syksyllä 2008 ehdotuksensa maailman nisäkkäiden suomenkieliseksi nimiksi. Kotimaisten kielten tutkimuskeskus otti lausunnossaan kantaa uusiin nimiin <http://www.kotus.fi/index.phtml?s=2923>.

Nisäkäsnimistötoimikunnan vastine sekä nisäkkäiden nimet ja taksonien sijainti eläinkunnan sukupuussa löytyvät täältä: <http://www.fnmh.helsinki.fi/luonto/nimet/nisakkaat/>

Niin, ja se hemuli on eteläamerikkalainen hirvieläin, jonka suomenkielinen nimi on johdettu alunperin intiaanikielisestä nimestä "guemul".

